

มาร์กซิสต์

นักศึกษา มหาวิทยาลัย

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้สังคมนำได้ปรากฏขึ้นมา นี่เป็นอุดมคติที่มหาวิทยาลัยทุกแห่งควรยึดถือเป็นหลักปฏิบัติโดยเคร่งครัด แต่ในความเป็นจริงคนหนุ่มสาวที่เข้าไปอยู่ในรั้วมหาวิทยาลัยได้พบว่า พวกเขาไม่ได้รับโอกาสที่จะเรียนรู้ความเป็นจริงและไม่สามารถค้นพบสังคมนำได้มากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมหาวิทยาลัยยังไม่มีเสรีภาพแห่งการค้นคว้าอย่างเต็มที่นั่นเอง เสรีภาพแห่งการค้นคว้าในมหาวิทยาลัยจะมีได้ก็ต่อเมื่อมหาวิทยาลัยไม่ถูกแทรกแซงด้วยการเมือง อีกทั้งไม่ถูกรอบงำโดยผลประโยชน์ทางธุรกิจ เสรีภาพแห่งการค้นคว้าจะมีได้ก็เฉพาะในบรรยากาศแห่งภูมิปัญญาที่ไม่ถูกปิดกั้นเท่านั้น

มหาวิทยาลัยของไทยเท่าที่ผ่านมา ไม่เปิดโอกาสให้มีการศึกษาค้นคว้าปรัชญามาร์กซิสต์อย่างเป็นทางการเท่าใดนัก ดังจะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ไม่มีวิชาที่เกี่ยวข้องกับปรัชญามาร์กซิสต์บรรจุอยู่ในหลักสูตร ด้วยเหตุนี้ มาร์กซิสต์จึงต้องอพยพไปอยู่ใต้ชายคาของพรรคการเมือง เป็นผลให้มาร์กซิสต์กลายเป็น “ลัทธิที่แข็งทื่อ” อีกทั้งความเข้าใจในมาร์กซิสต์ก็มีลักษณะเป็นคัมภีร์ตลอดมา มาร์กซิสต์ที่มีลักษณะแบบสร้างสรรค์ซึ่งควรจะพัฒนาขึ้นมาอย่างอิสระเสรีในรั้วมหาวิทยาลัยจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ในประเทศไทย

เสรีภาพของการค้นคว้าย่อมรวมไปถึงหลักการของการปฏิบัติ ซึ่งมาร์กซหมายถึงการปฏิบัติทางทฤษฎีและการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม การเปลี่ยนแปลงสังคมนั้น ก่อนอื่นต้องให้ชัดเจนว่าเราต้องการอะไร ในขณะที่เดียวกันเราจะต้องปลดปล่อยความคิดความเข้าใจทางทฤษฎีให้เป็นอิสระ เพื่อสร้างให้เกิดพลังของการกระทำ เกิดเป็นเจตจำนงที่ก้าวออกจากอาณาจักรแห่งความมืด คัดค้านการกดขี่ที่ดำรงอยู่ และค้นหาทางออกที่จะนำไปสู่การปลดปล่อยที่แท้จริง

การนำปรัชญามาร์กซิสต์มาสู่การปฏิบัติ ย่อมต้องการการวิพากษ์อย่างถึงที่สุด วิพากษ์ทั้งความคิดและความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในสังคม ซึ่งย่อมหนีไม่พ้นการวิพากษ์ความขัดแย้งที่ปรากฏให้เราเห็นในระบบอันเป็นความขัดแย้ง ทั้งในความคิดจิตสำนึกและการกระทำ นักวิพากษ์จะต้องมองให้เห็นถึงสภาวะของความเป็นจริงที่ดำรงอยู่แล้ว จากพื้นฐานนี้เขาจะสามารถพัฒนาอุดมการณ์และจิตสำนึกของความเป็นจริงแบบใหม่ขึ้นมาได้

สังคมใหม่ในทัศนะของมาร์กซจะเกิดขึ้นได้ก็แต่ในบรรยากาศที่มีเสรีภาพอย่างแท้จริงเท่านั้น เป็นบรรยากาศที่ปราศจากระบบทาสและการครอบงำทุกรูปแบบ ไม่มีการกดขี่ใด ๆ ต่อปัจเจกชน จะมีก็แต่บรรยากาศของความเป็นมนุษย์

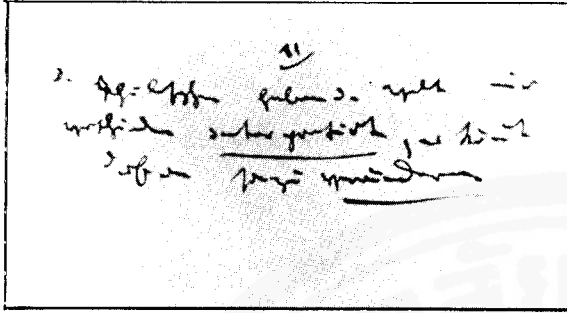
ในสมัยที่มาร์กซยังเป็นนักศึกษาหนุ่มอยู่ในมหาวิทยาลัยที่เบอร์ลิน มาร์กซได้เขียนจดหมายฉบับหนึ่งถึงพ่อ จดหมายฉบับนี้ได้กลายเป็น คำประกาศของ **ความมีจิตสำนึกแบบใหม่** ซึ่งเต็มไปด้วยความหวัง ความมีเหตุผล และความกระตือรือร้นในการศึกษาค้นคว้า อาจกล่าวได้ว่ามาร์กซไม่ได้เขียนจดหมายฉบับนี้ถึงพ่อโดยเฉพาะเท่านั้น หากยังเป็นจดหมายที่เขียนถึงนักศึกษาทุกคนด้วย เรียกร้องให้คนหนุ่มสาวปลดปล่อยตัวเองออกจากความคิดที่มีดমন คับแคบ และนามธรรมที่ว่างเปล่า

สังคมใหม่ไม่อาจจะพัฒนาขึ้นได้ หากหมอกควันแห่งจิตสำนึกที่จ่อมปลอมยังคงระหลอบอวลอยู่ทั่วไป คนหนุ่มสาวจะเป็นกลุ่มแรกที่สามารถฝ่าฟันออกมาให้พ้นจากบรรยากาศเช่นนี้ได้ แต่นักศึกษาหนุ่มที่ชื่อมาร์กซก็ยังไม่พบหนทางที่ชัดเจนในเวลานั้น เขาก็เหมือนกับนักศึกษาอื่น ๆ ที่แสวงหาบางสิ่งบางอย่าง พวกเขาต้องทดลองเดินไปตามถนนหลายสาย แต่แล้วก็พบกับทางตันอยู่เสมอ แต่พวกเขาก็หลุดออกมาได้

โดยที่ไม่รู้ว่าหลุดมาได้อย่างไร การเดินผิดหนทางไม่ได้ทำให้พวกเขาเสียกำลังใจหรือสิ้นหวังแต่อย่างใด ภายในจิตใจของนักศึกษาที่ชื่อมาร์กซ ยังคงเต็มไปด้วยความเชื่อมั่น มีชีวิตชีวา และมีความหวังว่าจะต้องค้นพบโลกแห่งอนาคตอย่างแน่นอน

ในจดหมายของนักศึกษามาร์กซหนุ่ม เราได้อ่านพบว่าในชีวิตของคนเรา เราจะเดินมาถึงจุด ๆ หนึ่ง ซึ่งเวลาแห่งอดีตกำลังจะสิ้นสุดลง และเวลาแห่งอนาคตกำลังจะเริ่มขึ้น ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเช่นนั้น เรามีความรู้สึกว่าจะต้องคิดคำนึงบางอย่างเกี่ยวกับอดีตและปัจจุบัน เพื่อที่จะให้รู้แน่ชัดว่า จิตสำนึกของเรากำลังอยู่ที่ไหนกันแน่ การทำเช่นนี้จะป้องกันไม่ให้เราถอยหลังหรือซังกายอยู่กับที่

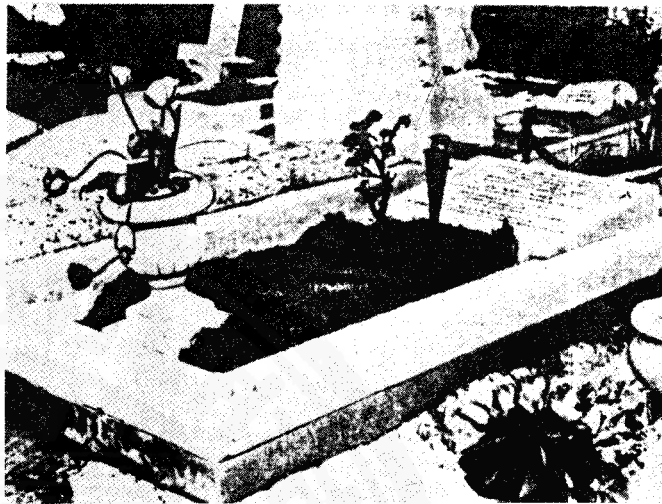
ตลอดชีวิตของมาร์กซ เขาได้ย้ำเสมอว่าในสังคมแบบเก่า อดีตจะครอบงำปัจจุบันอย่างหนาแน่นจนไม่อาจมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้ แต่ในสังคมแบบใหม่ปัจจุบันจะครอบงำอดีตและใน “ปัจจุบัน” นี้เราจะเห็นแนวโน้มแห่งอนาคตด้วย ข้อคิดนี้นับว่าเป็นเครื่องเตือนใจ

ผู้ที่อยู่ในขบวนการเคลื่อนไหวสังคมได้เป็นอย่างดี นับตั้งแต่มาร์กซได้จากโลกนี้ไปแล้ว 100 ปี สิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศสังคมนิยมต่าง ๆ กลับมีพัฒนาการในแนวที่ต่างจากความคิดคำนึงของมาร์กซมากพอสมควร การล้มล้างระบบกรรมสิทธิ์เอกชน และการล้มระบบทุนนิยม ได้ทำให้ประชาชนในประเทศสังคมนิยมหมดที่พึ่งอย่างสิ้นเชิง ประชาชนทุกคนกลายเป็นคนยากจนที่ต้องรอฟังคำบัญชาและร้องขอความเมตตาจากกลุ่มอภิสิทธิ์ชนรุ่นใหม่ในกลไกของรัฐและพรรค ปรัชญามาร์กซิสม์ที่เคยเป็นทฤษฎีและการปฏิบัติเพื่อการปลดปล่อย ได้กลายเป็นอุดมการณ์แห่งการครอบครองและครอบงำ การที่รัฐและพรรคมีอำนาจเบ็ดเสร็จ ล้นฟ้าได้ทำให้ปัจเจกชนตกอยู่ในฐานะที่ไม่อาจปกป้องคุ้มครองตนเองได้เลย

มาร์กซเคยกล่าวว่า ในสังคมใหม่ปัจเจกชนจะต้องมีจิตสำนึกที่ปลดปล่อยด้วย การปฏิวัติไม่ใช่สิ้นสุดลงเมื่อระบบได้เปลี่ยนไปแล้ว หากแต่จะต้องให้ปัจเจกชนได้เคลื่อนไหวอย่างอิสระด้วย การล้มล้างปัจเจกชนในระบบสังคมนิยม ได้ส่งผลสะท้อนไปถึงการหยุดชะงักในการพัฒนาแนวคิดมนุษยนิยมของมาร์กซิสม์ด้วย

ในโลกตะวันตก ทฤษฎีมาร์กซิสม์ก็ไม่สามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าได้เช่นเดียวกัน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะ คำพยากรณ์และข้อสรุปของมาร์กซล้าสมัยไปแล้ว อีกส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะพัฒนาการทุนนิยมสมัยใหม่ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จนทำให้การวิเคราะห์แบบมาร์กซิสต์ตามไม่ทัน ทฤษฎีมาร์กซิสต์จึง

ไม่อาจชักนำการเคลื่อนไหวได้ ถึงกับได้มีการพูดถึงวิกฤตการณ์ของลัทธิมาร์กซกันอย่างแพร่หลาย การเคลื่อนไหวทางสังคมในทศวรรษที่ 80 ไม่ได้อยู่ได้ริมธงลัทธิมาร์กซเท่าใดนัก ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่าวิกฤตการณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางทฤษฎีเท่านั้น หากยังรวมถึงระบบทั้งหมดของขบวนการมาร์กซิสต์นับตั้งแต่ ทฤษฎี เป้าหมาย อุดมการณ์ องค์กร กลไก และรูปแบบการเคลื่อนไหว

ไม่ว่าจะเป็นวงการมาร์กซิสต์ของตะวันออกหรือตะวันตก ต่างมีประเด็นสำคัญอยู่ประการหนึ่งซึ่งนักทฤษฎีมาร์กซิสต์ได้ละเลยมานาน นั่นคือ การสร้างภาพใหม่ของสังคมที่มีมนุษยธรรม ในทัศนะของมาร์กซ การปลดปล่อยสังคม คือ การปลดปล่อยมนุษย์นั่นเอง ซึ่งมาร์กซหมายถึงการปล่อยให้ปัจเจกชนมีเสรีภาพเต็มที่ในการพัฒนาจิตสำนึกของตนเอง อันเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้สังคมทั้งระบบสามารถพัฒนาได้อย่างเสรี ที่ผ่านมานักทฤษฎีมาร์กซิสต์ส่วนใหญ่มักเน้นแต่ด้านเศรษฐกิจ เช่น การยึดธุรกิจเป็นของรัฐ เป็นต้น อีกทั้งในทางปฏิบัติมีการทำตามข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่มุ่งการจำกัดเสรีภาพ หรือในบางกรณีก็มีการจำกัดเสรีภาพอย่างสิ้นเชิง

ในความคิดของมาร์กซเอง ก็ไม่ชัดเจนในเรื่อง

1. Thesis XI of Marx's theses on Feuer baoh
2. Marx's grave in Highgate Cemetery, London (before the erection of the monument in 1956)
3. The house in trier where Marx was born

ดังกล่าวนี้มาร์กซ์ไม่ได้บอกอย่างละเอียดชัดเจนว่า มาร์ก-
 ซิสต์จะมีวิธีการช่วยปัจเจกชนให้พ้นจากการคุกคาม
 ของกลไกอำนาจรัฐและพรรคได้อย่างไร ผลที่ปรากฏ
 เป็นจริงจึงกลายเป็นการเหยียบย่ำเสรีภาพของ
 ปัจเจกชน ดังปรากฏในประเทศสังคมนิยมในค่ายโซเวียต
 สำหรับในค่ายตะวันตก การแก้ปัญหของพรรคมาร์ก-
 ซิสต์ที่ได้อำนาจรัฐก็หนีไม่พ้นการยึดธุรกิจเป็นของ
 รัฐ ส่วนผู้ใช้แรงงานก็ยังคงมีสภาพที่ไร้อำนาจอยู่เหมือน
 เดิม เพียงแต่ได้รับบริการสังคมมากขึ้นบ้าง

น่าเสียดายที่มาร์กซ์เพียงแต่พูดถึงการปฏิวัติ
 และสังคมที่ไร้ชนชั้นแต่ไม่ได้พัฒนาแนวคิดจนถึงที่
 สุดว่า “การเคลื่อนไหวเพื่อเสรีภาพจะไปทางไหน อย่างไร เพื่ออะไร และเพื่อใคร” กลุ่มผู้ยึดอำนาจในขบวนการ
 มาร์กซิสต์ก็ยังคงไม่ได้พัฒนาแนวคิดนี้ให้ก้าวหน้า
 ต่อไป จนกระทั่งมนุษยภาพของปัจเจกชนในสังคมแบบ
 สังคมนิยมได้ตกต่ำลงจนถึงขีดสุด

มาถึงเวลานี้ เราจำต้องยอมรับว่างานสร้าง
 ทฤษฎีของมาร์กซ์ยังไม่เสร็จสิ้นสมบูรณ์ อีกทั้งไม่อาจฝาก
 ความหวังไว้กับพรรคมาร์กซิสต์ในการพัฒนาทฤษฎีมาร์ก-
 ซิสต์ให้ถึงที่สุดได้ อย่างไรก็ตาม ภาระกิจในการปลด-
 ปล่อมมนุษยชาติไปสู่สภาวะที่ปลอดจากการกดขี่
 ทั้งหมดนั้นยังคงเป็นภาระกิจที่ทำนายอยู่อย่างไม่มีวัน
 เสื่อมคลาย นักศึกษา-มหาวิทยาลัยจะมีภูมิปัญญาและ
 จิตสำนึกมากเพียงพอที่จะสานต่อภาระกิจดังกล่าวนี้ได้
 หรือไม่ เป็นข้อสงสัยที่น่าติดตามต่อไป